

MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ VE AHLAKIN KORUNMASI

Dilara Buket TATAR*

ÖZET

Gündelik hayatta, basın özgürlüğün salt basına ait olmasından ziyade, medyaya doğru genişleyen bir yansıması söz konusudur. Bu nedenle, basın terimi yerine medya teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Çünkü bu şekilde bir kabulle medyaya getirilen bir sınırlandırma sebebi olarak, ahlakın ne şekilde ele alındığı bütün yönleriyle ortaya konulabilecektir. Bunun için öncelikli olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ndeki mevcut hukuki durum ve ABD Yüksek Mahkemesi'nin sınırlandırmada kullandığı kriterler ele alınmıştır. Daha sonra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin bir sınırlandırma nedeni olarak ahlakı nereye koyduğu değerlendirilmiştir. Son olarak, ülkemizdeki düzenlemelerin mahkeme kararlarına ve idari işlemlere ne şekilde yansıdığı incelenmiş ve böylece, uygulamada çeşitli açılardan ahlakın görünümü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basın, basın özgürlüğü, medya, medya özgürlüğü, ahlaki ilkeler, erotizm, pornografi, müstehcenlik.

THE MEDIA FREEDOM AND THE PROTECTION OF MORALS

ABSTRACT

Freedom of the press has widening reflection from press to media in daily life. So instead of using the term of the press, the term of the media has been preferred. By this kind of usage, "morals" as a restriction of the media freedom with all different aspects can be laid bare. To achieve this, first of all existing legal situation in United States of America (USA) and guide lines judged by Supreme Court of the USA have been dealt. Secondly European Court of Human Rights (ECHR)'s decisions which focus on "morals" as a restriction of the media freedom have been considered. Lastly regulations in our country and morality from various angles in practice have been issued.

Key Words: Press, freedom of the press, media, the media freedom, moral principles, eroticism, pornography, obscenity.

---

* Araştırma Görevlisi Gazi Üniversitesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı

1.GİRİŞ

Basın, belirli zamanlarda çıkan **yazılı yayınların** bütünüdür⁷⁴. Yani basın kavramı; kitap, broşür, dergi ve özellikle gazeteleri kapsamaktadır⁷⁵. Oysa, günümüzde, iki farklı kavram daha mevcuttur ki; bunlar yanlış bir şekilde basın kavramıyla özdeş kullanılmaktadırlar⁷⁶. Bu kavramlar; kitle iletişim araçları ve medyadır. Kitle iletişim araçları, birtakım kaynaklardan elde edilen bilgi ve haberlerin geniş halk topluluklarına yaygın olarak duyurulmasında⁷⁷ kullanılan araçlardır. Dolayısıyla, kullanımında geniş bir kitleye bilgi veya haberlerin duyurulması amaçlanan ve yazılı, görsel veya işitsel herhangi bir niteliğe sahip olması aranmayan araçlardır. Oysa, basının kitle iletişim araçlarından farkı; yazılı olmasıdır. Diğer kavram olan medya ise, iletişim ortamı demektir⁷⁸. Medya, anlam itibariyle kitle iletişim aracıyla özdeş olmamakla birlikte; ülkemizde, kitle iletişim araçları yerine medya sözcüğünün kullanılması yaygın olarak tercih edilmektedir⁷⁹. Çünkü medya, kitle iletişim araçları kelimesinden daha kısadır ve pratik hayatta bu yönüyle kolaylık sağlamaktadır. Medya kavramı da, basın kavramından farklılık arz etmektedir; zira medya için yazılı bir yayının mevcudiyeti şart değildir. Yani, medya; gazete, dergi, televizyon, radyo, sinema ve teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkmış ve gelecekte ortaya çıkabilecek diğer vasıtalar aracılığıyla oluşturulabilecek bir iletişim ortamıdır.

Gündelik hayatta, basın özgürlüğün salt basına ait olmasından ziyade, medyaya doğru genişleyen bir yansıması söz konusudur. Bu nedenle, tarafımızdan basın kavramı yerine medya kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Çünkü, bu şekilde kabul edildiğinde, sözü edilen araçlara ait özgürlüğe getirilen bir sınırlandırma sebebi olarak, ahlakın ne şekilde ele alındığı bütün yönleriyle ortaya konulabilir.

Kavramsal açıdan yapılan tercihten sonra, medya özgürlüğünün; gerek basın özgürlüğü gerekse ifade özgürlüğü bağlamında ele alınabileceği de ortaya konulmalıdır. Basın özgürlüğünün günlük kullanımından dolayı medyaya da atfedildiği anlaşılabilir niteliktedir. İfade özgürlüğü açısından da, ulusal ya da uluslararası düzenlemelerde, ifade özgürlüğünün korunması kapsamında, medyanın kullandığı araçlardan söz edilerek, bu araçlarla yapılan yayınlar da koruma altına alınmaktadır. Örneğin: 1950'de imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) (İnsan Haklarını ve Ana Özgürlüklerini Korumaya Dair Sözleşme)'de İfade Özgürlüğü başlığı altında: *"Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin, radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir"*⁸⁰ hükmü yer almaktadır. Medyanın kullandığı ve madde metninde de sayılan araçlarla yapılan bir haber verme durumu söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğü kapsamında ele alınacağı açıktır.

Tüm bu nedenlerle, kavramsal açıdan tercih edilen medyanın ahlak ile sınırlandırılması ortaya konulmaya çalışılırken; aynı zamanda kimi durumlarda ifade özgürlüğünü düzenleyen ulusal ya da uluslararası hükümlere de atıf yapmak zorunluluğu doğacaktır. Bunun yanında, sınırlandırma

⁷⁴Türkçe Sözlük, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yayınları, 2010, s. 258.

⁷⁵Ahmet DANIŞMAN, Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri (Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu), Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, 1982, s. 1.

⁷⁶Yaşar SALİHPAŞAOĞLU, Türkiye'de Basın Özgürlüğü, Ankara, Seçkin Yayınları, 2007, s. 22.

⁷⁷Türkçe Sözlük, s. 1451.

⁷⁸Türkçe Sözlük, s. 1643.

⁷⁹SALİHPAŞAOĞLU, s. 23.

⁸⁰Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11'nci Protokolle Değiştirilen Metin, Avrupa Konseyi Yayınları, s. 10.

sebebi olarak kullanılan ahlak kavramının niteliği ve içeriğinin tespiti kilit noktadadır. Fakat, ahlak kavramının tam olarak ne anlam ifade ettiğinin ortaya konması çok güçtür. Zira, ahlakın evrensel bir değer mi, yoksa kişiden kişiye değişen bir değer yargısı mı olduğu sorusu hâlâ tartışılmaktadır. Ahlakın kavramsal niteliğine yönelik böyle tartışmalar olmasına rağmen; her hukuk uygulayıcısının kendine ait bir ahlak anlayışına sahip olduğu gerçeği yadsınamaz. Söz edilen gerçeklikten hareketle, irdeleme yapılırken; öncelikli olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ndeki mevcut hukuki durum ve ABD Yüksek Mahkemesi'nin sınırlandırmada kullandığı kriterler ele alınacaktır. Daha sonra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin bir sınırlandırma nedeni olarak ahlakı nereye koyduğu değerlendirilecektir. Son olarak, ülkemizdeki düzenlemelerin mahkeme kararlarına ve idari işlemlere ne şekilde yansıdığı incelenecek ve böylece, uygulamada çeşitli açılardan ahlakın görünümü ortaya konulabilecektir.

2. AHLAKİ İLKELERİN NİTELİĞİ

Mutluluk, tüm ahlaki davranışlara katılan bir yan görünüm olarak ortaya çıkmaktadır⁸¹. Bu kapsamda, insanların yaşama amacı olması gereken mutluluğa eşlik eden ahlaki davranışların neler olduğu sorusu akla gelmektedir. Nelerin ahlaki nitelikte olduğunun tespiti amacıyla insanlık tarihi boyunca çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bunlar, ahlakın temelini, kendini sevme dürtüsüne dayandıran, egoizm; fiziksel hazza dayandıran, hedonizm; duygusal hazza dayandıran, evdemonizm; yarara dayandıran, utilitarizm; doğal olana dayandıran, natüralizm gibi **nimete dayalı teorilerdir**. Nimete dayalı teorilerin yanında, **amaca dayalı teoriler** de ileri sürülmüştür. Bu teoriler, ahlaki davranışın insanın yetkin olmasını sağladığını belirten, yetkinlik ahlakı; kültürün ilerlemesine katkı sağlayanın ahlaki olduğunu iddia eden, kültür ahlakı ve son olarak ahlakın kendisi için hareket edilmesinin ahlaki olduğunu savunan, formel (biçimsel) ahlak teorileridir⁸². Fakat, ortaya atılan bu iki tür teorinin eksik yanları mevcuttur. Hem nimete dayalı teorilerden ve hem de amaca dayalı teorilerden esinlenen ve her ikisini birleştiren; **değer ahlakı** kavramı bu eksiklerin giderilmesi amaçlanarak ortaya çıkmıştır.

Değer ahlakı anlayışına göre; ahlak, **değer yargularından** arındırılmalıdır. Zira, değerlerin rölatif (mutlak olmayan), (aynı çağda toplumdan topluma veya aynı toplumda çağda çağa değişebileceği) ya da subjektif (aynı objenin değerinin kişiden kişiye değişebileceği) olduğuna yönelik fikirler yerinde değildir⁸³. Çünkü, bu şekilde, ancak o şeye biçilen genel ve özel değer yargıları değişmektedir; oysa, doğru değerlendirme sonucu ulaşılan değer değişmez niteliktedir⁸⁴. Bahse konu ifadeden, değere ancak doğru değerlendirme yapılarak ulaşılabileceği anlaşılmaktadır. Doğru değerlendirme; kişilerin belirli durumlarda verdikleri doğru kararlar ve belirli durumlarda yaptıkları doğru eylemler değildir⁸⁵. Doğru değerlendirme bunun çok daha ötesindedir. Çünkü, genel olarak doğru değerlendirme kişilerin karar verirken ya da eylemde bulunurken başvurdukları bir yol değildir. Doğru değerlendirme, felsefecilerin, hukuk felsefecilerinin ve özellikle hukuk uygulayıcılarının kullanması gereken bir yoldur. Bunun yanında, belirli olaylarda verilen kararlar ya da eylemler kadar basit ve somut değildir. Zaten öyle olsaydı; değer ve doğru değerlendirme üzerine tarih boyunca bir uzlaşıya varılmış olurdu.

⁸¹Vecdi ARAL, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları, İstanbul, Filiz Kitabevi Yayınları, 1983, s. 97.

⁸²ARAL, s. 94-106.

⁸³İonna KUÇURADİ, İnsan ve Değerleri, 2'nci Baskı, Ankara, Türk Felsefe Kurumu Yayınları, 2003, s. 9.

⁸⁴KUÇURADİ, 2003, s. 10.

⁸⁵Harun TEPE, "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik", Doğu Batı Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 4, 1998, s. 12.

Doğru değerlendirmenin iki koşulu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, eylemin yapıldığı veya kararın verildiği andaki geçerlilik koşullarını yeterince bilmek ve eylemi yapan veya kararı veren kişiyi yeterince tanımaktır. İkincisi ise, değerlendirenin çeşitli yalın ya da karmaşık yaşantı olanaklarını bilmesidir. Bu şekilde, değerlendiren (felsefeci, hukuk felsefeci ya da hukuk uygulayıcısı) bir değerlendirme yaptıktan sonra, yapılan eylemi ya da alınan kararı değerli kılacak ya da kılmayacaktır⁸⁶. Örneğin, çocuğu çok ağır hasta olduğu için, bakkaldan para çalan bir babanın davranışı incelenirken, bunun değerli bir davranış olduğu sonucuna varılabilir. Ancak, bunun için eylemde bulunan babanın, içinde bulunduğu koşullar gereğince, çocuğunu odak noktasına koyarak hareket ettiği sabit olmalıdır.

Doğru değerlendirme sonucu ulaşılan değer ise, her zaman etik olmayabilir. Bahse konu örnekte, baba değerli bir davranışta bulunmuştur; fakat davranışı etik değildir. Bu noktada, detaylı olarak bir irdeleme yoluna gitmek, hazırlanan çalışmanın kapsamını aşacağından, ahlaki temel değerlere bazı örnekler vermekle yetinilecektir. Saygı, alçak gönüllülük, sevgi, doğruluk, sadakat, açık kalplilik, dürüstlük, adalet vb. değerler ahlaki niteliktedir⁸⁷. Sayılan bu **değerler**, onları teorik olarak kabul etmeyenleri, onlara karşı çıkanları bile, ne kadar farklı kültürlerde yetişmiş olurlarsa olsunlar etkileyebilirler⁸⁸.

Değer yargıları ise, egemen oldukları kültür içinde eğitilip yetişenleri etkileyebilir⁸⁹. Çünkü, değer yargılarına; değer atfetme ya da değer biçme yoluyla ulaşılır. Bu iki eylem de doğru değerlendirmeden farklıdır. **Değer atfetme**; değerlendirilene, değerlendiren tarafından aralarındaki özel ilişkiden dolayı atfedilen değerdir⁹⁰. Örneğin; sevgiliden alınan yirmibeş kuruşluk bir kalem, sevgiliden alındığı için değerlidir. **Değer biçme**; değerlendirilenin, geçerli kurallar, normlar, standartlar, modalar bakımından nitelendirilmesidir⁹¹; yani değer yargılarından hareketle bir sonuç çıkarmak, ad takmaktır⁹². Çevredeki sanatçıların yaptıklarından çok farklı bir tarzda eser ortaya konan bir sanatçının eserinin; tuhaf ve modası geçmiş gibi damgalar yemesinde değer biçme söz konusudur⁹³. Öte yandan, doğru değerlendirme sonucu, değerlendirilen şeyin, değer atfetmeden ve değer biçmeden bağımsız olarak, mevcut değerine ulaşılır. Zira, değerde; bir şeyin kendisi hesaba katılır ve bir şeyin kendi alanı veya benzerleri arasındaki yeri bulunur⁹⁴. Bu yüzden değer, kişiden kişiye; zamandan zamana veya toplumdaki topluma değişmez. Ayrıca, değer hakkında olumsuz değer yargıları verilmesi de onları değer olmaktan çıkarmaz. Örneğin, sevginin ifadesinde söz konusu olabilecek farklılıklar, onun sevgi olarak tanınmasını engellemez⁹⁵.

Felsefe dünyasında genel olarak kabul görmüş ahlaki değer olarak açıklayan görüşün varlığına rağmen; hayatta karşılaşılan sorunlarda söz edilen görüşün ifadesiyle, değer yargıları hâkimdir. Bir hukuk uygulayıcısı bir eylemin ahlaki olup olmadığını irdelerken, sahip olduğu kültürel, dinî, siyasi ve sosyal görüşlerinden arınmamaktadır; dolayısıyla doğru değerlendirme yapamamaktadır. Bu nedenle, tamamen aynı özellikler taşıyan olaylarda dahi, aynı hâkim tarafından birbirine zıt kararlar verilebilmektedir. Böyle bir gerçeklikten ötürü, değer ahlakına dayalı görüşün kabulü, özellikle hukuki açıdan bir yarar sağlamayacaktır. Bunun içindir ki;

⁸⁶KUÇURADİ, 2003, s. 21-23.

⁸⁷ARAL, s. 110-115.

⁸⁸Abdullah KAYGI, "Değerden Bağımsız Olmak mı, Değer Yargılarından Bağımsız Olmak mı?", Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Cilt 25, 2001, s. 11.

⁸⁹KAYGI, s. 11.

⁹⁰KUÇURADİ, 2003, s. 27.

⁹¹KUÇURADİ, 2003, s. 28.

⁹²KUÇURADİ, Etik, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 1988, s. 19.

⁹³KUÇURADİ, 2003, s. 29.

⁹⁴KUÇURADİ, 2003, s. 26.

⁹⁵KAYGI, s. 11.

kanun koyucular, ahlakı bir sınırlandırma sebebi olarak göstermelerine rağmen, ahlakın niteliğini ve içeriğini belirlemedi. Hâkimin ve hukuk uygulayıcılarının önlerine gelen olaylarda, ahlakın içeriğinin belirlenmesine yönelik olarak karar vermesi gereği doğmuştur. Hukuk güvenliği ve istikrarı açısından da verilen bazı kararlarda konulan kriterler, emsal niteliğinde kabul edilerek, diğer kararlarda aynı kriterlerin uygulanması yoluna gidilmiştir. Tüm bu bahsi geçen nedenlerle, ahlakın ne şekilde mahkeme kararlarına yansıdığı anlatılması gerekmektedir.

Mahkeme kararlarındaki kriterler anlatılırken, ahlakın belirli yanları göz ardı edilecek ve cinsellik bağlamında ahlakın sınırlandırma sebebi olarak gösterilmesi irdelenecektir. Bunun sebebi, ahlak kapsamında değerlendirilebilen diğer konuların önemsiz olması değildir. Konuyu netleştirmek için, Türkiye’de Ramazan ayında yapılan ve tam da iftar saatinden önce gösterilen yemek reklamları örnek olarak verilebilir. Ülkenin çoğunun Müslüman olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bu davranış ahlaki nitelikte sayılmayabilir. Diğer bir örnek ise, çok ciddi şiddet sahneleri içeren bir filmin gösterilmesidir ki, bu da ahlaken uygun bir davranış değildir. Fakat, tüm bunlara rağmen, ahlak denildiğinde akla genellikle cinsellik gelmektedir. Bunun sebebi olarak açıkça din gösterilmese de, ahlaka aykırı olarak nitelendirilen durumların büyük bir çoğunluğunun, dinen de günah sayıldığı bir gerçektir. Böyle bir durumun mevcudiyetinden ötürü, cinsellik daha ön plandadır. Ayrıca, mahkeme kararları irdelenirken de görülebileceği gibi, ahlak; dava konusu olaylara çok büyük bir çoğunlukla cinsellik bağlamında yansımıştır. Yani, sadece gündelik hayatta değil, içtihatlarında da yaygın ele alınmış, bu şekildedir. Bu yüzden, ahlakın bu tarafı konumuzun omurgasını oluşturmaktadır.

Cinsellik içerisinde, üç farklı kavramdan bahsedilebilir: Erotizm; pornografi; müstehcenlik. Bu üç kavram da karmaşık, muğlak ve tartışmalıdır. Ayrıca, bu üç kavram bazen birbirinin içine geçebilir nitelikte kullanılabilir, bazen de tamamen ayrı şeyler ifade edebilir ve farklı kültürlerde ve zamanlarda bunlara karşı tartışmalı tutumlar sergilenebilir⁹⁶. Fakat, anılan kavramların birkaç dilde anlamlarının ne olduğunun ortaya konması, aralarındaki farklılıkların tespiti açısından yol gösterici olacaktır.

Erotizm: Aristokrat kesimin kütüphanelerde cinsel içerikli dergiler okumasıyla ortaya çıkmış ve Fransız Devrimi’nden sonra, daha büyük kitlelere yayılarak ünlenmiştir⁹⁷. Genel olarak farklı dillerin sözlüklerinde erotizm, seksüel istek duyma olarak tanımlanmaktadır⁹⁸.

Pornografi: Şehvetli seks sahneleri içeren ve sanatsal değeri olmayan sunumlar⁹⁹; amacı cinsel dürtülere yönelik olan, ahlaki değerlere aykırı düşen yayın, resim vb.¹⁰⁰; seksüel organların ya da aktivitelerin açık olarak tanımlandığı ya da betimlendiği ve seksüel heyecan yaratması amaçlanan yazılı ya da görsel materyaller¹⁰¹ olarak farklı dillerin sözlüklerinde tanımlanmaktadır. Fakat, pornografi öyle bir kavramdır ki, herhangi bir ideolojik, dinî ya da ahlaki tavır alınmadan tanımlanamaz¹⁰². Çünkü, tanımlardan hareketle bir yasaklamaya¹⁰³

⁹⁶ Nicholas WOLFSON, Hate Speech, Sex Speech, Free speech, USA, Praeger Publishing, 1997, s. 104.

⁹⁷ WOLFSON, s. 104.

⁹⁸ Bkz.(Erişim), İngilizce anlamı için; <http://oxforddictionaries.com/definition/erotism?q=erotism>, (20.03.12); Türkçe anlamı için; Türkçe Sözlük, s. 812; İtalyanca anlamı için; (Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/erotismo>, (20.03.12).

⁹⁹ (Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/pornografia>, (21.03.12).

¹⁰⁰ Türkçe Sözlük, s. 1938.

¹⁰¹ (Erişim), <http://oxforddictionaries.com/definition/pornography?q=pornography>, (21.03.12).

¹⁰² WOLFSON, s. 107.

¹⁰³ Pornografinin yasaklanması konusundaki görüşler en temel şekliyle üç tanedir. Bunlardan ilki; pornografinin kendisinin ahlak dışı ve şeytanca olması gerekçesiyle, toplumu olumsuz yönde etkileyeceğine ilişkindir. İkincisi, toplumda pornografiyi iğrenç ve tiksinti uyandırıcı bulanların baskı altına tutulabileceğine yöneliktir. Üçüncüsü, feministler tarafından öne sürülen kadını makineleştirdiği ve sadece seksüel bir objeye dönüştürdüğüne ilişkindir:

gitmek mümkün olduğu gibi; pornografiyi sanat eseri olarak tanımlayıp koruma altına alabilmek de mümkündür.

Müstehcenlik: Açık saçıklık, edebe aykırılık ve yakışsızlık durumu¹⁰⁴; toplumca kabul edilen değerlere göre nahoş ve tiksindirici¹⁰⁵; ahlaka aykırı (Özellikle seksle ilgili olarak kullanılır), çok çirkin ve korkunç¹⁰⁶ olarak farklı dillerin sözlüklerinde yer almaktadır. Bu anlamlarıyla, müstehcenlik, zihinlerde olumsuz bir izlenim uyandırmaktadır. Zaten bu özelliği nedeniyle, hukuksal düzlemde pornografi ya da erotizmden ziyade müstehcenlikle karşılaşılmaktadır. Yasaklanan çoğunlukla müstehcenliktir. Bu nedenle, bir sınırlandırma sebebi olarak ahlaktan bahsederken ve cinsellik boyutu ele alınarak bir inceleme yapılırken, temel olarak müstehcenliğin mevcudiyetinin tespitinde kullanılan kriterlerden söz edilecektir. Böyle bir genelleme yapılmasına rağmen, birçok ülkenin yasalarının müstehcenlik kavramı içinde kabul ettiği şeylerin çoğunluğunun aslında pornografik ve pornografik olanların çoğunluğunun da müstehcen¹⁰⁷ olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

3. ABD VE ABD'DEKİ MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI OLARAK AHLAKIN KORUNMASI

“*Bill of Rights*” adı altında kollektif olarak ABD Anayasası’na on madde eklemeye yapılmıştır. En son Virginia Senotusu, yapılan eklemeleri onaylamıştır¹⁰⁸. Eklenen 1’inci madde: “*Kongre, bir dini tesis eden veya serbestçe bir dinin ibadetini meneden veya söz yahut basın hürriyetini veya halkın sükûnetle toplanıp hükûmete şikâyetlerini bildiren arzuhâller göndermek hakkını takyit eyleyen hiçbir kanun yapamaz*”¹⁰⁹ şeklindedir. Anılan maddede, ifade özgürlüğünün yanında basın özgürlüğü de güvence altına alınmıştır. Bu maddenin yanında, 1868 yılında onaylanan 14’üncü ek maddede de: “*Birleşik Devletler arazisinde doğup veya onun tabiyetine geçip onun idaresine tabi olan herkes Birleşik Devletlerin ve arazisinde ikamet ettiği devletin vatandaşdır. Hiçbir devlet, Birleşik Devletler vatandaşlarının imtiyazlarını ve muafiyetlerini tahdit edici kanunlar yapamaz veya tatbik edemez. Hiçbir devlet bir kimseyi hukuka uygun şekiller haricinde hayatından, hürriyetinden ve mülkiyetinden mahrum bırakamaz ve idaresine tabi herhangi bir kimseden müsavat dairesinde kanunların himayesini esirgeyemez*”¹¹⁰ şeklindeki hüküm kaleme alınmıştır. Böylece, 1’inci ek maddenin ifade ve basın özgürlüğü koruması genişletilmiştir. Çünkü, bütün federal, mülki ve yerel idarelerin kısıtlamaları yasaklanmıştır¹¹¹.

Medyada yer alan bir materyal (açıklama, görüntü, ses kaydı ya da film, fotoğraf vb.) 1’inci ek maddenin kapsamına giriyorsa, korumadan yararlanacaktır. Fakat, madde kapsamında olduğuna

---

Bkz. Bruce RUSSELL, Freedom, Rights and Pornography A Collection of Papers By Fred R. Berger, Netherlands, Kluwer Academic Publishing, 1991, s. 133, 157.

¹⁰⁴ Türkçe Sözlük, s. 1734.

¹⁰⁵ (Erişim), <http://oxforddictionaries.com/definition/obscene?q=obscene>, (21.03.12).

¹⁰⁶ (Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/oscono>, (21.03.12).

¹⁰⁷ Frederick SCHAUER (2002), *İfade Özgürlüğü, Felsefi Bir İnceleme*, Çev. M. Bahattin Seçilmişoğlu, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, s. 245.

¹⁰⁸ 15 Aralık 1791 yılında, Bkz. Louis Edward INGELHART, Press and Speech Freedoms In America 1619-1995 A Chronology, USA, Greenwood Press, 1997, s. 41.

¹⁰⁹ Muvaffak AKBAY, “Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 1, 1950, s. 484.

¹¹⁰ AKBAY, s. 488, 489.

¹¹¹ INGELHART, s. 292.

kanaat getirilmese dahi, Devlet organları tarafından çıkarılan tüzüklerde belirtilmesi ya da kanunlarda açıkça ve makul ölçülerde koruma altına alınması hâlinde medya özgürlüğü sınırlandırılmayacaktır¹¹².

20'nci yüzyılda, medya özgürlüğünü kuvvetlendiren birçok ilerleme olsa da, medya faaliyetlerinin ağır bir şekilde eleştirisi devam etmektedir; bu nedenle, çoğu zaman medya üzerinde baskı kurulmakta ve medyanın kontrol altına alınması ya da özgürlüğünün düzenlemesine yönelik talepler söz konusu olmaktadır¹¹³. Cinsel içerikli yayımlar, görüntüler, sözler, resimler vb. materyaller de mercek altındadır. Bu sebeple, ABD Yüksek Mahkemesi'nin medya özgürlüğüne yönelik olarak ahlaki nasıl ele aldığı incelenmelidir.

ABD Anayasası'nda ifade özgürlüğü, dolayısıyla medya özgürlüğü içerisinde koruma altına alınan alan çok geniş bir kapsama sahiptir. Fakat bu koruma mutlak değildir¹¹⁴ ve belirli sebeplerden ötürü kısıtlamalar getirilebilir¹¹⁵. Pornografi (hard core pornografi¹¹⁶ ve çocuk pornografisi¹¹⁷ hariç), erotizm ya da cinsel betimlemeler içerse dahi sanatsal, bilimsel, edebî bir değere sahip herhangi bir materyal koruma altındayken; müstehcen nitelikte olanlar koruma altına alınmamaktadır¹¹⁸. Bu sebeple, ABD Yüksek Mahkemesi'nin müstehcenliği ne şekilde tanımladığı ve hangi kriterler durumunda müstehcenliğin oluşacağına dair görüşü açıklanmalıdır. Buna yönelik olarak, ABD Yüksek Mahkemesi kararlarının kronolojik olarak sıralanması gerekmektedir. Bu şekilde, bugün ABD'deki müstehcenliğin tespitinde kullanılan kriterlerin ne olduğu tespit edilecektir. İlk olarak, 1957 tarihinde verilen Roth v. United States¹¹⁹ kararından söz edilmelidir. Zira, bu karardan önce, ABD'de müstehcenlik hakkındaki kararlar, İngiltere'de 1868 yılında verilen Regine v. Hicklin kararına dayanmaktaydı¹²⁰.

Roth, New York'ta bir kitapçı dükkanı işletmektedir. Reklam amaçlı müstehcen materyalleri postalamaktan; erotik ve çıplak fotoğraflar içeren bir kitap yayınlamaktan Güney New York Bölge Mahkemesi tarafından mahkûm edilmiştir. Dava süresince, mahkûmiyette dayanak olan Bölge Kanunu'nun, Anayasanın 1'inci ve 14'üncü ek maddelerine aykırı olup olmadığı ve bunun sonucu olarak materyallerin koruma altına alınıp alınamayacağı sorusu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, seks ve müstehcenliğin aynı şeyler olmadığı belirtilmiş ve müstehcen materyallerin sadece şehvete dayalı seksle ilgili olduğuna değinilmiştir. Basılmış bir eserin şu kriterleri ihtiva ediyorsa koruma görmeyeceği sayılmıştı. Bunlar, materyallerin sadece şehvet duyguları uyandırması; açıkça toplumun temel standartlarına aykırı olması ve hiçbir sosyal değer taşımamasıdır. Fakat, Roth kararında ortaya konan bu kriterlerden özellikle toplumun temel standartlarının kapsamını belirlemek çok zordur. Örneğin, Jacobellis v. Ohio¹²¹ kararında yargıçların her biri kendi toplumlarındaki ahlak anlayışını dikkate almış ve bu sebeple görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Hâkimlerden Potter Stewart: "*Müstehcenliği gördüğüm zaman tanırım*

¹¹² INGELHART, s. 292.

¹¹³ INGELHART, s. 293.

¹¹⁴ Annalisa SIRACUSA, "Obscenity", The Georgetown Journal of Gender and The Law, Volume: 6, Number: 3, 2005, s. 348.

¹¹⁵ Elrod v. Burns, 427 U.S. 347 – Supreme Court 1976.

¹¹⁶ Hardcore pornografi, pornografinin bir türüdür ve seks görüntüleri çok detaylıdır, sapıklaştırılmıştır ve basma kalıp bir şekilde sergilenmektedir. Bkz. Harry M CLOR, "Obscenity and the First Amendment: Round Three", Loyola of Los Angeles Law Review, Volume:7, Number: 2, 1974, s. 214. Bu tarz pornografi de müstehcen bulunduğu için koruma görmemektedir: Miller v. California, 413 US 15 - Supreme Court 1973.

¹¹⁷ New York v. Ferber, 458 U.S. 747 – Supreme Court 1982.

¹¹⁸ Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568 - Supreme Court 1942.

¹¹⁹ Roth v. United States, 354 US 476 - Supreme Court 1957.

¹²⁰ Robert E. RIGGS, "Miller v. California Revisited: An Empirical Note", Brigham Young University Law Review, Volume: 1981, Number: 2, 1981, s. 248.

¹²¹ Jacobellis v. Ohio, 378 US 184 - Supreme Court 1964.

ve bu davada söz konusu değil¹²² diyerek müstehcenliğin ne kadar muğlak olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir.

Roth v. United States davasından sonra, kriterlerin tam olarak ortaya konduğu Miller v. California¹²³ davası müstehcenlik açısından dönüm noktası niteliğindedir. Miller, “*yetişkinler içindir*” etiketlemesi bulunan ve cinsel materyaller içeren resimli kitapların satışına ilişkin reklamların, tüketicilere zarflar içerisinde yollanması eyleminden dolayı, California Yüksek Mahkemesi tarafından bilerek müstehcen yayın dağıtma suçundan mahkûm edilmiştir. Mahkeme, Roth v. United States davasında kullandığı kriterlerden hareket etmeyerek; müstehcenliğin tespiti için üç aşamalı bir test öngörmüştür. Testin birinci aşamasında, materyalin seksüel aktiveleri betimlemesi ya da bel altı espriler içermesinin yanında, betimlenen seksüel aktivitenin açıkça rahatsız edici olması ve gayri ahlaki ve şehvetli arzular uyandırması aranmaktadır. Testin ikinci aşamasında, seksüel davranışın Anayasaya uygun bir eyalet kanunu tarafından yasak edilmiş olması aranmaktadır. Testin üçüncü ve son aşamasında, materyalin; edebî, sanatsal, politik ya da bilimsel bir değeri olmaması; yayıncının, yazarın ya da dağıtıcının materyalin değerini kanıtlayamamış olması aranmaktadır. Bunun yanında, bir bütün olarak da materyal müstehcen olmalıdır; yani paragraflar, sayfalar ve bölümler tek başına müstehcenlik kazandıramayacaktır. Çağdaş toplum standartlarına göre ortalama bir kişinin bu üç şartın gerçekleştiğini düşündüğü durumda müstehcenlik mevcut olacaktır¹²⁴. Yani, mahkeme ya da jüri tarafından standartlar küçük yerel bir topluluğun ahlak anlayışına göre değerlendirilmeyecektir¹²⁵. Böylece, Roth v. United States davasındaki toplum standartlarına aykırılığa ilişkin kriterin olası bir sonucu olarak; Anayasasının, bir coğrafi alanda gerçekleşeni koruma altına alması, başka bir yerde gerçekleşeni ise almaması engellenmiş olmaktadır¹²⁶. Ayrıca, müstehcenliğin muğlaklığı üç unsur getirilerek azaltılmıştır. Sadece teorik açıdan değil, uygulamada da ABD Yüksek Mahkemesi’nin önüne gelen davalarda müstehcenliğin tespiti açısından Miller v. California davasında ortaya konan testin işe yaradığı düşünülebilir¹²⁷. Bugün müstehcenliğin belirlenmesinde hâlâ Miller v. California davasında kabul edilen test kullanılmaktadır¹²⁸.

ABD Yüksek Mahkemesi içtihatlarına göre ortaya konulan kriterler olmasına rağmen, eyaletlerdeki kanun koyucuların ya da mahkemelerin müstehcen olarak değerlendirmeleriyle, ABD Anayasası’nda koruma altına alınmış olan medya özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Yani, eyaletlerdeki hukuk uygulayıcıları, kendi pratiklerini yaratmaktadır. Bu durum, özellikle edebî eserlere yönelik uygulanan sansürde gözlemlenebilmektedir. Zira, özel ya da kamusal otoriteler tarafından, kitap satıcılarına ve dağıtım şirketlerine gizli listeler yollanarak dağıtımdan kitapları çekmeleri istenmektedir¹²⁹. Örneğin, Colora Eyaleti’nde, Bölge Savcısı için; hazırlanmış bir listede diğer elli beş eserin yanında Emile Zona’nın Nana adlı kitabı da yer almaktadır¹³⁰.

¹²² Jacobellis v. Ohio, 378 US 184 - Supreme Court 1964.

¹²³ Miller v. California, 413 US 15 - Supreme Court 1973.

¹²⁴ Zühtü ARSLAN, ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü, Derleyen: Zühtü Arslan, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003, s. 43.

¹²⁵ Paragraf INGELHART, s. 274’den çevrilmiştir.

¹²⁶ John J. HARDY, “Miller v. California and Paris Adult Theatre I v. Slaton: The Obscenity Doctrine Reformulated”, Columbia Human Rights Law Review, Volume: 6, 1974-1975, s. 231.

¹²⁷ Frederick SCHAUER, “Speech and ‘Speech’ - Obscenity and ‘Obscenity’: An Exercise In the Interpretation of Constitutional Language”, The George Town Law Journal Volume: 67, 1979, s. 930; RIGGS, s. 272.

¹²⁸ SIRACUSA, s. 357.

¹²⁹ William B. LOCKHART; Robert MC.CLURE, “Literature, The Law of Obscenity and The Constitution”, Minnesota Law Review, Journal of The State Bar Association Volume: 38, 1953-1954, s. 395

¹³⁰ William B. LOCKHART; Robert MC.CLURE, s. 318.

4. AİHM KARARLARI VE MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI OLARAK AHLAKIN KORUNMASI

AİHM'nin ahlakı medyaya yönelik bir sınırlandırma sebebi olarak ne şekilde ortaya koyduğunu irdelemeye başlamadan önce; AİHS'de ifade özgürlüğüne ilişkin düzenleme ortaya konulmalıdır. Bu şekilde, özgürlüğün dayanağı ve AİHS'de yer alan sınırlandırma sebepleri tespit edilmiş olacaktır. AİHS'nin 10'uncu maddesinde ifade özgürlüğüne ilişkin hüküm şu şekildedir: “Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin, radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ya da haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir”¹³¹.

Maddenin ilk fıkrası, ifade özgürlüğünün bugün artık kimsenin sorgulamadığı önemini yansıtmaktadır¹³². İkinci fıkrasında ise, hangi sebeplerle sınırlama getirilebileceği ve bu sınırlamaların da belirli sınırları olduğu düzenlenmiştir. Sınırlama ancak, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak yasalarla yapılabilecektir. Demokratik toplum düzeninin gerekleri ifadesi; bireyin özgür ifadesiyle, genel çıkar arasındaki dengenin konumlandırılmasına ilişkindir. AİHM, bu konumlandırmayı yapmada ciddi bir rol oynamaktadır¹³³.

AİHS'de açıkça basın özgürlüğüne ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Fakat, 10'uncu madde basın ve medya özgürlüğünü kapsar şekilde anlaşılmaktadır¹³⁴. Zira, haber alma ve verme özgürlüğü de koruma altına alınmıştır ve medya da iletişim ortamı demektir. Bu yüzden, medya özgürlüğüne ilişkin herhangi bir sınırlama getirildiğinde de, 10'uncu maddeye aykırılık teşkil edip etmediği AİHM tarafından irdelenecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan sebeplerden biri de ahlakın korunmasıdır. Medya özgürlüğünün ahlakı korumak amacıyla sınırlandırılması nedeniyle, AİHM'in önüne gelen davalar genellikle müstehcenliğe ilişkindir¹³⁵. Fakat AİHM, ABD Yüksek Mahkemesi'nin aksine müstehcenliğin tespiti açısından kriterler ortaya koymaktan kaçınmıştır. Bunun sebebi olarak, kırk yedi üye ülkenin, her birinin farklı bir ahlaki yapıya sahip olması ve dolayısıyla, müstehcenlik konusunda birbirinden farklı en az kırk yedi farklı bakış açısına açık olması gerektiği gösterilebilir.

AİHM'in ahlak ve müstehcenlik konusunda önüne gelen ilk dava Handyside v. The United Kingdom¹³⁶ davasıdır. Başvurucu Richard Handyside bir basım evi firmasının sahibidir. Basımını yaptığı “*The Little Red Schoolbook*” adlı kitabı davanın konusunu oluşturmaktadır.

¹³¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11'nci Protokolle Değiştirilen Metin, Avrupa Konseyi Yayınları, s. 10, 11.

¹³² Rick LAWSON, “İfade Hürriyetini Güvenceye Almak: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Üç Eğilim”, Editör: Bekir Berat Özipek, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, s. 249.

¹³³ LAWSON, s. 249.

¹³⁴ Bkz. Ukrainian Media Group v. Ukraine davası, Başvuru No: 72713/01, Karar Tarihi: 12/10/2005.

¹³⁵ SALİHPAŞAOĞLU, s. 74.

¹³⁶ Başvuru No: 5493/72, Karar Tarihi: 7/12/1976.

Kitapta, yirmialtı sayfalık bölümde; masturbasyon, orgazm, pornografi ve homoseksüalite gibi alt başlıklar yer almaktadır. Kitabın giriş bölümünde gerek görüldüğünde bakılması amacıyla bir başucu kitabı olarak hazırlandığı yazılmıştır. Fakat, 1959 tarihli Müstehcen Yayınlar Kanunu ve 1959 tarihli Müstehcen Yayınlar Kanunu'nun Değiştirilmesine Yönelik 1964 tarihli Müstehcen Yayınlar Kanunu'nda maddi amaçlı olsun ya da olmasın müstehcen makalelerin yayınlanması durumunda para cezasından hapis cezasına kadar yaptırımlar öngörülmüştür. Başvurucuya da para cezası verilmiş ve kitaplar piyasadan toplatılmıştır. Başvurucu, ifade özgürlüğüne ilişkin olarak AİHS'in 10'uncu maddesinin ve 1'nci Ek Protokol'ün ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur.

AİHM, AİHS kapsamında koruma sağlanmasının ikincil nitelikte olduğunu ve ilk olarak imzacı ülkelerin; hakların ve özgürlüklerin korunmasından sorumlu olduklarını belirtmiştir. Ayrıca, imzacı ülkelerin iç hukuklarına bakarak; Avrupa düzeyinde bir ahlak anlayışının oluşturulmasının imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Sebep olarak; ahlaki ilkelerin zamandan zamana ve ülkeden ülkeye değiştiğini ve bu değişimin de özellikle çağımızda, ahlak konusunda çok daha hızlı ve geniş kapsamlı olduğunu göstermiştir. Bu yüzden, imzacı ülkelerin otoritelerinin, gerekliliklerin içeriğinin tam olarak belirlenmesinde uluslararası yargıçlardan daha iyi bir durumda olduğunu söylemiştir. Fakat ülkelere tanınan bu takdir yetkisinin sınırsız olmadığını ve yapılan sınırlanmanın bir gereklilik olduğunun tespiti bakımından AİHM denetimi altında olduğunu da eklemiştir. Dava sonucunda da, başvuru aleyhine karar vererek, AİHS'in ihlal edilmediğini hükme bağlamıştır.

1988 yılında karara bağlanan Müller and Others v. Switzerland¹³⁷ davasında, başvuru; ressam Josef Felix Müller'dir. Ressamın sergilediği üç tablo¹³⁸ müstehcen bulunmuş ve Müller, İsviçre Ceza Kanunu uyarınca cezalandırılmıştır. Tablolara da el konulmuştur. Bunun üzerine Müller, AİHM'e başvurmuştur. AİHM, verilen cezaların ya da yapılan bu sınırlandırmanın AİHS'e aykırı olmadığına, zira 10'uncu maddenin ikinci fıkrasında yer alan koşullara uygun olarak bir sınırlama yapıldığına değinerek ihlal olmadığına karar vermiştir.

1996 yılında karara bağlanan Wingrove v. United Kingdom¹³⁹ davası, çektiği kısa filmde Hazreti İsa ile bir rahibenin cinsel yaklaşımlarına yer veren bir film yapımcısına ilişkindir. Çekilen bu filme, İngiliz Film Sınıflandırma Kurulu tarafından sertifika verilmemiştir. Sertifika olmadan da filmin dağıtımını yapmak suç teşkil etmektedir. Bunun üzerine film yapımcısı Nigel Wingrove, AİHM'e başvurmuştur. İmzacı ülkelerin, başkalarının dinî ya da ahlaki alanını korumaya ilişkin yapılacak bir düzenlemede daha geniş takdir hakları olduğu ve ahlaki alanda başkalarının haklarının korunması amacıyla Avrupa'nın tamamında uygulanabilecek gereklilikler yaratılmayacağı belirtilmiştir. AİHM, müstehcenlik olmadığına ve başkalarının haklarını korumak adına yapılan böyle bir sınırlamanın yerinde olduğuna değinerek, 10'uncu maddeye ilişkin ihlal olmadığına kanaat getirmiştir.

Sonuç olarak, bütün bu kararlar ışığında, AİHM'in önüne gelen davalarda müstehcenliğe ilişkin belirli kriterler ortaya koymadığı söylenebilir. Bu konuda, imzacı devletlere geniş bir yetki tanınmıştır. Tanınan bu yetki ise, 10'uncu maddenin ikinci fıkrasında yer alan kriterlere uygun olarak kullanılabilir. Durum böyle olmasına rağmen, verilen kararlara bakılarak, gelecekte vereceği kararlarda AİHM'in ortaya koyacağı tutum tahmin edilebilmektedir. İmzacı ülkelerin özellikle hassas olduğu ahlaka ve dolaylı olarak dinî alanlarına karışmamaya özen göstereceği ve imzacı ülkeler tarafından yapılan sınırlamaların yerinde olduğuna karar vereceği söylenebilir.

¹³⁷ Başvuru No: 10737/84, Karar Tarihi: 24/05/1988.

¹³⁸ Tablolarda, livata, hayvanlarla cinsel ilişki, masturbasyon ve eşcinsellik sahneleri yer almaktadır.

¹³⁹ Başvuru No: 17419/90, Karar Tarihi: 25/11/1996.

5. TÜRKİYE VE MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI OLARAK AHLAKIN KORUNMASI

1982 Anayasası, AİHS'den farklı olarak basın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünden ayrı bir hükümle koruma altına almıştır. İlk olarak, ifade özgürlüğüne yönelik olarak Anayasada yer alan maddeden söz etmek gerekirse: 26'ncı maddenin birinci fıkrasında herkesin sair yollarla düşünce ve kanaatini açıklama ve yayma hakkına sahip olduğu kaleme alınmıştır. Ayrıca, bu fıkra hükmünün **radio, televizyon, sinema veya benzeri yollarla** yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasında engel teşkil etmediği düzenlenmiştir. Maddeden, sıralanan kitle iletişim araçlarının basın özgürlüğünden değil, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünden yararlanacağı sonucu çıkmaktadır. Nitekim madde gerekçesine bakıldığı takdirde de sayılan kitle iletişim araçlarıyla basın arasında yapılan ayırım görülecektir¹⁴⁰. Kaleme alınan bu madde gereğince, medya yoluyla düşünce ve haberlerin aktarımı korunmakta, bu yönüyle de Anayasa, yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlamaktadır¹⁴¹. 26'ncı maddenin ikinci fıkrasında, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün hangi sebeplerle sınırlandırılabilirliği sayılmıştır: Bunlar: *“Millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikteki ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla”*dır.

Basın özgürlüğüne yönelik olarak: 28'inci maddenin birinci fıkrasında *“Basın hürdür ve sansür edilemez”* hükmü kaleme alınarak, basın özgürlüğü güvence altına alınmıştır. 28'inci maddenin üçüncü fıkrasında basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında, Anayasanın 26'ncı ve 27'nci maddelerindeki sınırlandırma sebeplerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır (26'ncı maddedeki sınırlama sebepleri bir önceki paragrafta sunulmuştur). 27'nci maddenin birinci fıkrasında bilim ve sanat özgürlüğüne yer verilmiş ve anılan maddenin ikinci fıkrasında da: *“Yayma hakkı Anayasanın 1'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz”*¹⁴² hükmü düzenlenilerek, sınırlandırma sebepleri ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin sebepler de; bu maddelerde kaleme alınanlarla sınırlıdır. Fakat, maddelerde, genel ahlakın korunmasına¹⁴³ ilişkin sınırlandırma sebebine yer verilmemiştir.

Bu nedenle, mevcut durum gereği olarak, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğünün bir sınırı olarak genel ahlakın korunması sebep gösterilemeyecektir¹⁴⁴.

Buna karşın; Anayasanın basın özgürlüğüne ilişkin 28'inci maddesinin altıncı fıkrası gereğince: *“Sürelili veya süresiz yayınlar”*¹⁴⁵, *kanunun gösterdiği suçların soruşturma ve*

¹⁴⁰ SALİHPAŞAOĞLU, s. 92.

¹⁴¹ Osman CAN, “Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü: Anayasal Sınırlar Açısından Neler Değişti?”, Editör: Bekir Berat Özüpek, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003, s. 384.

¹⁴² Anayasanın 1'inci maddesi: *“Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir”*. Anayasanın 2'nci maddesi: *“Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir”*. Anayasanın 3'üncü maddesi: *“Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir. Bayrağı, şekli, kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı “İstiklal Marşı”dır. Başkenti Ankara'dır”*.

¹⁴³ 2001 yılında yapılan değişiklikle beraber genel sınırlandırma sebepleri kaldırılmıştır ve bugün, ancak maddelerde yer alan özel sınırlandırma sebepleriyle sınırlandırma yapmak söz konusu olmaktadır.

¹⁴⁴ CAN, s. 416.

kovuşturmasına geçilmiş olması hâllerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı mercinin emriyle toplatılabilir” hükmünden hareketle, süreli veya süresiz yayınlar genel ahlakın korunması amacıyla toplatılabilir. Ayrıca, aynı maddenin sekizinci fıkrası gereğince: *“Türkiye’de yayımlanan süreli yayınlar; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkûm olma hâlinde mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir”*. Fakat bu fıkralar, basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik değil, yayınların toplatılmasına ve yayın yapan kuruluşların kapatılmasına yöneliktir.

Anayasada yer alan düzenlemeler dışında Basın Kanunu’nda ne şekilde bir düzenleme olduğu da değerlendirilmelidir. 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 3’üncü maddesinde: *“Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir. Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlandırılabilir”* hükmüne yer verilmiştir. Toplum ahlakının korunması sebebine yer verildiği görülmektedir.

Basın Kanunu’nun yanında 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nun 5’inci maddesinin e bendinde: *“genel ahlakın gereklerini, millî gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek”* yayın esaslarından biri olarak düzenlenmiştir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 8’inci maddesinin f bendinde de: *“Toplumun millî ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz”* ifadesi; aynı maddenin ikinci fıkrasında: *“Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz”* hükmü yer almaktadır. Ayrıca, aynı Kanun’un 8’inci maddesinin birinci fıkrasının n bendinde de: *“Yayın hizmetleri müstehcen olamaz”* hükmü mevcuttur.

Tüm bu düzenlemelerin yanında, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)’nin 226’ncı maddesinde müstehcenlik hakkında bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu maddeye göre, müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayımlayan veya yayımlanmasına aracılık eden kişiler cezalandırılacaktır. Maddede sayılan fiillerin basın yoluyla yapılması ağırlaştırıcı nedendir. Madde hükümlerinin, bilimsel eserlerle; çocuklara ulaşmasını engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebî değeri olan eserler hakkında uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Madde kapsamında yer alan müstehcenliğin tespitinde, Başbakanlığa bağlı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu¹⁴⁶, 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Hakkında Kanun¹⁴⁷ gereğince

¹⁴⁵ 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 2’nci maddesine göre yayın: *“Basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulması”* olarak tanımlanmıştır. Yayın herhangi bir şekilde yapılabilecek ve içeriği daha önceden basılmış bir esere ilişkin olacaktır.

¹⁴⁶ Başbakanlık tarafından en az onbeş yıl kamu hizmeti yapmış kişiler arasından seçilecek bir üye, Adalet Bakanlığı tarafından idari nitelikte görevlerde bulunan hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından seçilecek bir üye, İçişleri Bakanlığı tarafından üst kademe yöneticileri arasından seçilecek bir üye, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından, Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri arasından seçilecek iki üye, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca tıp dalından seçilecek bir üye, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, güzel sanatlar dalında ün yapmış kişiler arasından seçilecek bir üye, Yüksek Öğretim Kurulunun, sosyal bilimler dalında akademik kariyer yapmış ve en az doktor unvanını almış üniversite öğretim elemanları arasından seçeceği bir üye, Diyanet İşleri Başkanı tarafından Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri arasından seçilecek bir üye, Ankara, İstanbul ve İzmir Gazeteciler Cemiyetlerinin tespit edecekleri birer basın mensubu aday arasından Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğüne kura ile tespit

bilirkişilik yapmaktadır¹⁴⁸. Kurul'un uygulamasına yönelik olarak Yargıtay'ın 2008 tarihli kararı¹⁴⁹ örnek gösterilebilir. Karara konu olayda, davalı müstehcen içerikli kompakt disk (CD) satmaktan Konya 1'inci Sulh Ceza Mahkemesi tarafından suçlu bulunmuştur. Sanık avukatının temyizi üzerine dosya Yargıtay'a gelmiş ve **Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu tarafından düzenlenen rapor içeriğine göre**: Sanığın satışa sunduğu ileri sürülen CD'lerde doğal olmayan yollardan yapılan cinsel davranışlara ilişkin görüntülerin yer aldığı belirtilmiştir. Yargıtay, bunun üzerine görevsizlik kararı verilmesi gözetilmediğinden bozma kararı verilmiştir.

Müstehcenliğin konu olduğu farklı Yargıtay kararları da mevcuttur. Müstehcenlik kavramının tartışıldığı önemli bir karar, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 1996 tarihli¹⁵⁰ kararıdır. Karara konu olayda, İstanbul 2'nci Asliye Ceza Mahkemesi tarafından bir gazete sahibi ve sorumlu müdürü olan kişiler hakkında 765 sayılı TCK'nın 426'ncı maddesinin ikinci fıkrasının ihlal edildiği gerekçesiyle mahkûmiyet kararı verilmiştir. Temyiz üzerine Yargıtay'a gelen dosya hakkında müstehcenlik unsurunun bulunmadığı, sanıkların beraatlarına karar verilmesi gerektiği gerekçesi ile Yargıtay tarafından bozma kararı verilmiştir. Yerel Mahkeme, kararında direnmiş ve dosya bu nedenle Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na gelmiştir. Dosyada, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'nun bahse konu gazetede yayınlanan iki kadın fotoğrafında müstehcenlik unsurunun bulunduğu dair raporu mevcuttur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, sanıkların beraatı gerektiği düşüncesi ile mahkûmiyete ilişkin Yerel Mahkeme'nin kararını bozmuştur. Anılan Kurul, bozma gerekçesinde aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Öğretide, müstehcenlik kavramını tanımlamanın güçlüğü dile getirilip daha ziyade hangi hâllerin müstehcen sayılabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Müstehcenlik anlayışı toplumdan topluma değiştiği gibi, aynı toplum içinde toplumsal değerlere bağlı olarak da değişikliğe uğramaktadır. Bu kavramın varlığını tespitinde, fiilin işlendiği zamanın sosyal ve kültürel düzeyinin gözönünde tutulması yanında, subjektif kıstasa göre failin saiki dikkate alınmalı, cinsel duyguları tahrik gayesi olup olmadığı araştırılmalıdır. Objektif olarak da, müstehcen olduğu ileri sürülen eseri okuyan, dinleyen ve izleyen kişi esas alınarak onun görüşüne değer verilmelidir. Zira, Ceza Kanunumuz, fiilin objektif ve subjektif koşullara bağlı olarak müstehcen olmasını aramıştır.

Bu açıklamaların ışığı altında bakıldığında; dava konusu gazetenin birinci sayfasında 'Kadın değil felaket', son sayfasında aynı kadına ait ve 'Aman Tanrım bu ne güzellik' alt yazıları ile basılan ve tenasül uzuvları görülmeyen resimlerin yanındaki yazı içeriklerine göre; kadının estetik vücut güzelliğini ön plana çıkararak ve benzer pozların Playboy Dergisi'nde de yer aldığını belirten bir habere ilişkin olarak basıldıkları, görünüm ve kompozisyon itibarıyla ar ve haya hislerini rencide eder nitelikte olmadıkları, özellikle cinsî arzuların istismarı maksadıyla

---

edilecek bir üye olmak üzere on üyeden teşekkül etmektedir ve Kurul Başkanı, bu üyeler arasından Başbakanlık tarafından seçilmektedir (1117 sayılı Kanun md. 2)

¹⁴⁷ Kanun'da 3266 sayılı Kanun'la 06 Mart 1986 tarihinde bazı değişiklikler yapılmıştır ve bu Kanun'la eklenen ve değiştirilen maddelerin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Dayanak olarak Kanun'un 1'inci, 2'nci, 4'üncü ve 5'inci maddelerinin ve Kanunun 9'uncu maddesi ile 1117 sayılı Kanun'a eklenen Ek 1 ve Ek 2'inci maddelerinin Anayasanın 2, 5, 26, 27, 28'nci vb. maddelerine aykırılığı gösterilmiştir. Temel nokta, “muzır tesir” yapacak eserin belirlenmesinde yetkilendirilen Kurul'un yetkisinin hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacağı ve yetkisini kötüye kullanabileceğidir. Fakat, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal istemi reddedilmiştir (Karar Tarihi: 11/2/1987, Esas No: 1986/12, Karar No: 1987/4).

¹⁴⁸ Kurul, bu Kanunla kendisine verilen görevlere ilaveten, Türk Ceza Kanununun 426, 427 ve 428 inci maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili olarak yargı organlarına resmi bilirkişilik yapmakla görevlidir (1117 sayılı Kanun md. 2).

¹⁴⁹ Yargıtay 5'inci Ceza Dairesi, Karar Tarihi: 01/10/2009, Esas No: 2008/5396, Karar No: 2008/10690.

¹⁵⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Karar Tarihi: 19/3/1996 tarih, Esas No: 1996/5-27, Karar No:1996/45.

yayınlanmadıkları ve küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacak mahiyette bulunmadıkları görülmüştür”.

Bahse konu karardan hareketle, müstehcenliğin tespitinde iki unsura bakılmalıdır. İlk unsur olan subjektif kıstasa göre; failin saiki dikkate alınmalı, cinsel duyguları tahrik gayesi olup olmadığı araştırılmalıdır. Zaten, 5237 sayılı TCK'nın 226'ncı maddesinde belirtildiği üzere, eser, edebî, sanatsal (çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla) ya da bilimsel bir değere sahipse, eser sahibi cezalandırılmayacaktır. İkinci unsur olan objektif kıstasa göre; Başbakanlığa bağlı Kurul'un müstehcen olduğu ileri sürülen eseri okuması, dinlemesi ve izlemesi üzerine oluşturduğu rapor dikkate alınacaktır.

Yargıtay kararlarının yanında, Türkiye açısından Radyo, Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nun, müstehcenliğin tespitinde ne şekilde hareket ettiğinden söz edilmelidir. RTÜK, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8'inci maddesinin n bendi ve 28103 sayılı Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8'inci maddesinin n bendinden hareketle müstehcen yayınlara müeyyide uygulamaktadır. Müeyyide uygulamasına örnek olarak, Moviemax Speed'in¹⁵¹ yayınladığı ve ihlale konu olduğu öne sürülen Ölümcül Güzellik adlı filmin uyarı alması¹⁵² gösterilebilir. Karara yazılan karşı oy yazısında, *“Filmde bazı sahnelerin ‘pornografik’ nitelik taşıdığı gözlemlenmiş ve fakat ülkemizde pornografik yayınlarla ilgili olarak bir düzenleme yasa taslağımızda bile ‘pornografi’ ve ‘müstehcenlik’ ayrımı yapılmadığı ve cinsel içerikli sahnelerin tamamını pornografi kapsamına sokan aşırı muhafazakâr bakışın zorlaması ile ‘pornografi’ yerine ‘müstehcenlik’ düzenlendiği için bu yönden bir değerlendirme yapma şansı da kalmamıştır”* şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye’de pornografik, müstehcen ayrımı yapılmadığı gibi bazı durumlarda erotik olanlar dahi müstehcen sayılabilmektedir. Çünkü, ortaya konmuş ve bütün adli ve idari kurum ve kuruluşlar tarafından aynı doğrultuda uygulanan kriterler söz konusu değildir. Mevzuata bakıldığında yasaklananın müstehcen içerikli materyaller olduğu; bahse konu materyallerin çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla sanatsal, edebî ya da bilimsel değer taşıyan materyallerin özgürlük kapsamından yararlanacağı gibi bir sonuca ulaşılmaktadır. Ulaşılan bu sonuca rağmen, medyanın sınırlandırılmasında geniş yetkilerle donatılmış olan RTÜK, bazı durumlarda sanatsal, edebî ya da bilimsel değerine bakmadan müeyyideler uygulayabilmiştir¹⁵³. Ayrıca, TCK'nın ilgili maddelerinde yer alan müeyyidelerin uygulanmasına yönelik davalarda Başbakanlığa bağlı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu bilirkişilik yapmakta ve Kurul üyeleri kendi ahlaki tutumlarına göre rapor hazırlamaktadır. Dolayısıyla, hem mevzuatta, hem de uygulamada bir yeknesaklık söz konusu değildir. Bu hususun, temel hak ve hürriyetler açısından tehlike arz eder nitelikte olduğu değerlendirilebilir.

6. SONUÇ

Ahlakın, Dünya genelinde uygulanageldiği üzere, hukuk tarafından, çağdan çağa, toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişen bir ilkeler bütünü olarak ele alınmamasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü, ahlaki ilkelerden öyle bazıları vardır ki, (sevgi, saygı, dürüstlük vb.) bunlar evrensel ve değişmez niteliktedir. Bu ilkelerin söz edilen özelliklerinden hareketle, tüm Dünya’da yapılan hukuksal düzenlemelerde en azından ahlak bağlamında bir yeknesaklık sağlanabileceği düşünülmektedir. Böyle bir yaklaşımla, daha objektif, adil ve güvenilir bir hukuk

¹⁵¹ Digtürk tarafından belirli bir ücret karşılığı hizmete sunulan televizyon kanalıdır.

¹⁵² Karar Tarihi: 03/02/2011, Toplantı No: 2001/5, Karar No:20.

¹⁵³ Örnek olarak Bkz. Karar Tarihi: 07/09/2010, Toplantı No: 2010/53, Karar No: 30.

düzeni ve dolayısıyla Dünya yaratılabileceği öngörülebilir. ABD tarafından oluşturulmuş yargı teşkilatıyla ve ABD Yüksek Mahkemesi tarafından konulan kriterlerle ulaşılması amaçlanan hukuksal düzenlemelere yaklaşılabileceği ileri sürülebilir. Bu şekilde bir iddianın temeli olarak, ABD Yüksek Mahkemesi'nin tüm eyaletlerde uygulanacak kriterleri ortaya koyması gösterilebilir.

Buna karşın, AIHM bünyesinde, bütün Avrupa'da ahlakın aynı şekilde ele alınması söz konusu olamayacağından bahisle, kriterler konulması yoluna gidilememiştir. Oysa, söz edilen evrensel ve değişmez ahlaki ilkelerin mevcudiyetinin devamı için, AIHM tarafından belirli ilkeler ortaya konulmalı ve bu ilkeler tüm Avrupa ülkelerinde gözetilmelidir.

Türkiye'de ise, AIHM'den çok daha muğlak ve karmaşık bir tavırla, yüksek mahkeme kararlarında (Anayasa Mahkemesi, Yargıtay vb.) tüm Türkiye'de uygulanacak kriterler ortaya konulmamıştır. Bu yüzden, hukuk güvenliği ve istikrarı sağlanamamakta, RTÜK gibi idari kurumlar, bünyesinde barındırdıkları memurlar aracılığıyla medya özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Türkiye'de AIHM'nin aksine ve ABD'yle özdeş olarak ahlakın içinde en çok tartışılan alan olan cinsellikte; pornografi, erotizm ya da müstehcenlikten hangisinin medya özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği ve kapsam dışında tutulan müstehcenlik ise bunun kriterlerinin neler olduğunun ortaya konulmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

(Erişim), <http://oxforddictionaries.com/definition/obscene?q=obscene>, (21.03.12).

(Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/erotismo>, (20.03.12).

(Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/osceno>, (21.03.12).

(Erişim), <http://www.wordreference.com/definizione/pornografia>, (21.03.12).

(Erişim), <http://oxforddictionaries.com/definition/erotism?q=erotism>, (20.03.12).

(Erişim), <http://oxforddictionaries.com/definition/pornography?q=pornography>, (21.03.12).

AKBAY, Muvaffak: “Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 1, 1950.

ARAL, Vecdi: **Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yayınları, 1983.

ARSLAN, Zühtü: **ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü**, Derleyen: Zühtü Aslan, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11’nci Protokolle Değiştirilen Metin, Avrupa Konseyi Yayınları.

CAN, Osman: “Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü: Anayasal Sınırlar Açısından Neler Değişti?”, Editör: Bekir Berat Özipek, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003.

DANIŞMAN, Ahmet: **Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri (Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu)**, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, 1982.

HARDY, John J: “Miller v. California and Paris Adult Theatre I v. Slaton: The Obscenity Doctrine Reformulated”, Columbia Human Rights Law Review, Volume: 6, 1974-1975.

Harry M: “Obscenity and the First Amendment: Round Three”, Loyola of Los Angeles Law Review, Volume:7, Number: 2, 1974.

INGELHART, Louis Edward: **Press and Speech Freedoms In America 1619-1995 A Chronology**, USA, Greenwood Press, 1997.

KAYGI, Abdullah: "Değerden Bağımsız Olmak mı, Değer Yargılarından Bağımsız Olmak mı?", Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Cilt 25, 2001.

KUÇURADİ, İonna: **İnsan ve Değerleri**, 2’nci Baskı, Ankara, Türk Felsefe Kurumu Yayınları, 2003.

KUÇURADİ, İonna: **Etik**, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 1988.

LAWSON, Rick: “İfade Hürriyetini Güvenceye Almak: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Üç Eğilim”, Editör: Bekir Berat Özipek, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, 2003.

LOCKHART, William B.;MC.CLURE, Robert: “Literature, The Law of Obscenity and The Constitution”, Minnesota Law Review, Journal of The State Bar Association Volume: 38, 1953-1954.

RIGGS, Robert E.: “Miller v. California Revisited: An Emprical Note”, Brigham Young University Law Review, Volume: 1981, Number: 2, 1981.

RUSSELL, Bruce: **Freedom, Rights and Pornography A Collection of Papers By Fred R. Berger**, Netherlands, Kluwer Academic Publishing, 1991.

SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar: **Türkiye’de Basın Özgürlüğü**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2007.

SCHAUER, Frederick: İfade Özgürlüğü, Felsefi Bir İnceleme, Çev. M. Bahattin Seçilmişoğlu, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2002.

SCHAUER, Frederick: “Speech and ‘Speech’-Obscenity and ‘Obscenity’: An Exercise In the Interpretation of Constitutional Language”, The George Town Law Journal Volume: 67, 1979.

SIRACUSA, Annalisa: “Obscenity”, The Georgetown Journal of Gender and The Law, Volume: 6, Number: 3, 2005.

TEPE, Harun: “Bir Felsefe Dalı Olarak Etik”, Doğu Batı Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 4, 1998.

Türkçe Sözlük, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yayınları, 2010.

WOLFSON, Nicholas: **Hate Speech, Sex Speech, Free speech**, USA, Praeger Publishing, 1997.

Yazım Kılavuzu, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yayınları, 2009.